

Calidoscopi de memòries de la guerra de Successió

L'Institut d'Estudis Catalans publica una 'Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió' que aplega fragments de 35 dietaris diferents des dels anys previs al conflicte (1687) fins a les repressions i protestes posteriors (1766), a cura d'Enric Pujol i estudi introductor d'Òscar Jané.

Enric Pujol selecciona fragments de dietaris personals, institucionals i el protoperiodisme del segle XVIII per fer un passeig, cronològic i ordenat, per la guerra de Successió, des de les dècades prèvies al conflicte fins a les seves últimes conseqüències –exili inclòs. A *Antologia de memòries i dietaris personals catalans sobre la Guerra de Successió* Pujol fa una acurada tria de fragments que van reconstruint la història del conflicte i permeten apreciar, sobretot, com la vivien –o sobrevivien– les persones amb noms i cognoms. No sols els protagonistes –s'hi inclou una carta de Rafael Casanova on dóna la seva versió de l'11 de setembre de 1714– sinó també de cronistes clàssics (Francesc de Castellví), confidents borbònics (Rafael Cruïlles), filipistes (Aleix Claramunt) i pagesos. Òscar Jané, a l'estudi introductor, s'encarrega d'explicar com i per què, fins i tot, s'han pogut trobar escrits memorialístics de gent del camp, en un segle XVIII amb un nivell d'analfabetisme molt alt. Jané recorda el sistema de l'hereu i el fet que molts fadrins, “el cas dels germans destinats a esdevenir capellans”, eren enviats “als seminaris o en formació a fora”, de manera que tornaven alfabetitzats. “Com que als masos disposaven d'una capella o bé eren situats al bell mig

d'un espai de diversos pobles o cases –explica Jané–, el capellà d'origen hi retornava. D'aquesta manera, a més de difondre i mantenir la fe, acostumava a formar els familiars en l'escriptura i el càlcul. Aquests capellans eren, doncs, una porta oberta a l'educació en els quals havia invertit –involuntàriament o no– la família.”

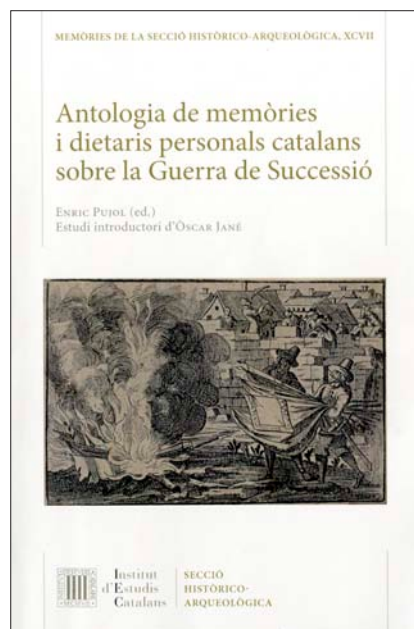
Els seus testimonis no són menyspreables. “De fet, és gràcies als escrits

personals de pagès o d'àmbit rural que Catalunya es pot incloure dins d'una Europa moderna escrita”. La raó és que “els pagesos escriuen de manera personal, miren de posar per escrit els comptes de la casa i, si es dóna el cas, acaben relatant el que succeeix al seu voltant”.

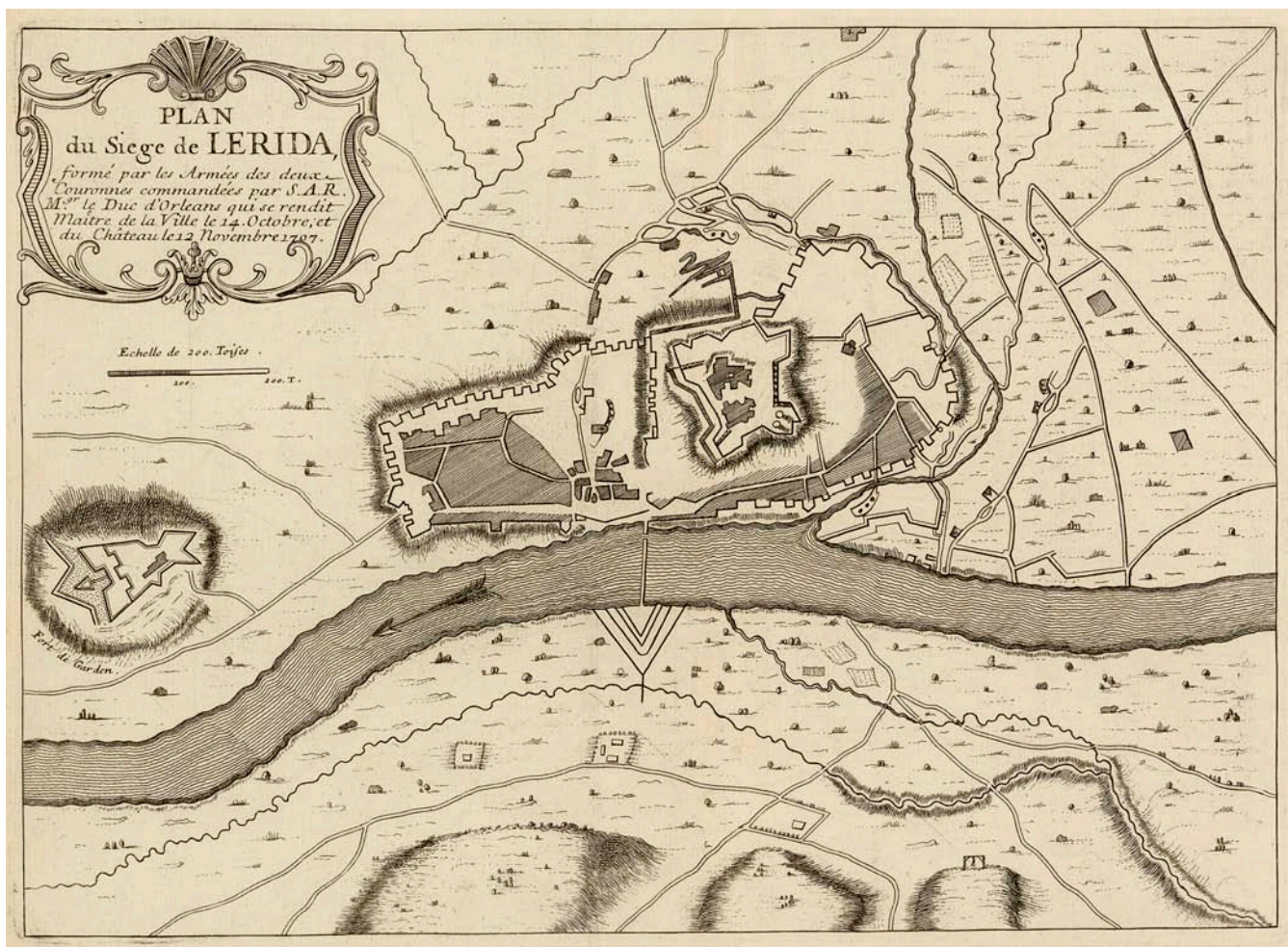
El mateix Jané destaca un dels autors dels dietaris previs a la guerra de Successió. El cas de Joan Guàrdia, pagès osonenc que, després de descriure la guerra dels Segadors, expressa les seves conseqüències més greus: “La fam que an passada no es pot contar, que fan cosa de aspartar que es menjaren los uns als altres; altres vivian de la femsa dels animals i dels homes”.

Aquest és un dels fragments inclosos en el primer capítol d'aquest llibre, “Antecedents (1687-1700)”. Els següents capítols ja seran ben bé l'origen i començament del conflicte: “La mort de Carles II i la vinguda de Felip V (IV de Catalunya) a Barcelona”, “Les Corts de 1701-1702” o “La definició dels bàndols. Conspiració i desembarcament frustrats dels austriacistes a Barcelona (1704)”.

A diferència d'altres reculls de cròniques publicats recentment, com *Cròniques del setge de Barcelona 1713-1714* (Barcino, 2014) d'Agustí Alcoberro i Mireia Campabadal, aquesta obra agafa un període molt més ampli que el setge i selecciona fragments relativament breus dels dietaris. Si aquella obra aplegava cinc dietaris íntegres circumscrits al setge –i no gaire més enllà en el temps–, aquesta *Antologia de memòries...* tria d'ací i d'allà per oferir moltes visions de cada període analitzat. Cada capítol, a més, incorpora un text introductor que fa la contextualització històrica de cada moment i presenta els textos seleccionats. Aquesta tria no permet aprofundir tant en els textos

L'Institut d'Estudis Catalans edita aquesta antologia de textos triats per Enric Pujol.

Les tropes borbòniques van ocupar Lleida el 1707. L'Antologia de memòries... inclou testimonis com el de l'Aleix Ribalta.

memorialístics però ofereix molta més informació de la guerra de Successió en la seva totalitat: des del pacte de Gènova fins a l'11 de setembre passant per la batalla d'Almansa, la caiguda de València, el casament de Carles III o "els canvis en el context polític europeu i els seus efectes a Catalunya".

El setge austriacista de Barcelona del 1705, per exemple, queda retratat amb textos de les memòries de Francesc Gelat, Jaume Avellà, el cronista Francesc de Castellví, en Narcís Feliu de la Penya, Honorat de Paldejà, la *Relación de la Guerra de Sucesión en Cataluña* o el *Dietari del Convent de Santa Caterina*.

Alguns dels textos de personatges poc coneguts, com el de Jaume Avellà, recollits de *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva* (Curial, 1993), tenen un estil senzill i àgil, en aquest cas per donar notícia del que havia passat entre el 14 i el 18 de

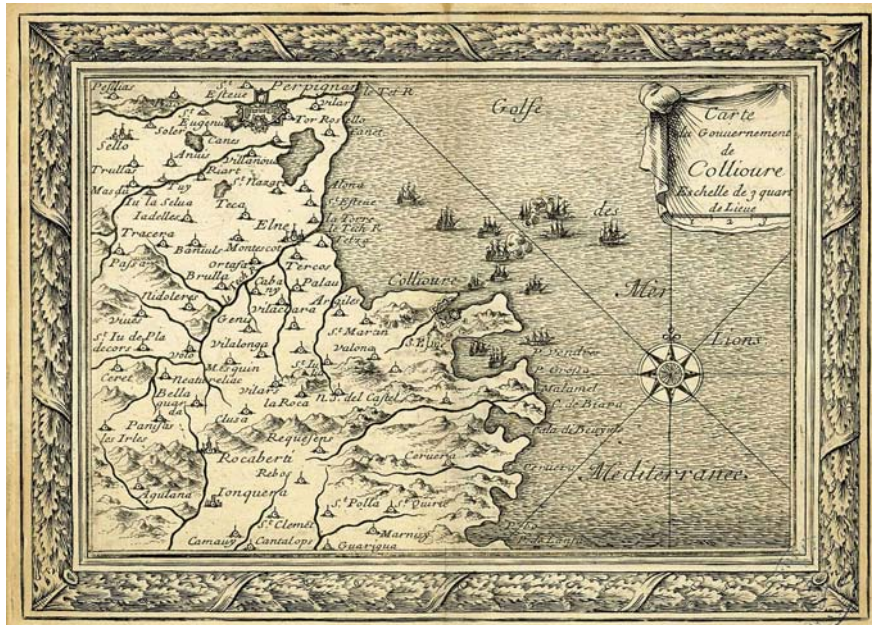
desembre de 1705: "Al 14 de desembre guanyaren Monjuhich a força d'armes a fins la torra y no més y mataren lo príncep de Ermastrat, y no paleant, sino estant sobre tractes, ab una escopetada [d]un soldat des del castell -era sardà dihuen-, eo lo nafren ab una magrana y morí prest. Y als 17 de dit, ab una bomba, a las 5 horas de la tarda, mataren lo governador y se posà foch a la pólvora de dit castell y se enderrocà part de dit castell y lo endemà, als 18, acabaren de guanyar, o lo dia mateix, y passaren per les armes al que avia mort lo príncep y a un altre que diuen ley avia ensenyat quin era dels que éran allí, no conexent-lo lo qui-l matà".

Les descripcions d'alguns d'aquests autors rivalitzen en agilitat amb les de Castellví, que detalla en aquest fragment els trets definitoris dels Miquelets: "Su equipaje ordinario, una camisa y un par de espargatas. Su provisión, un pan y una calabaza, todo atado con cordeles en la correa. El

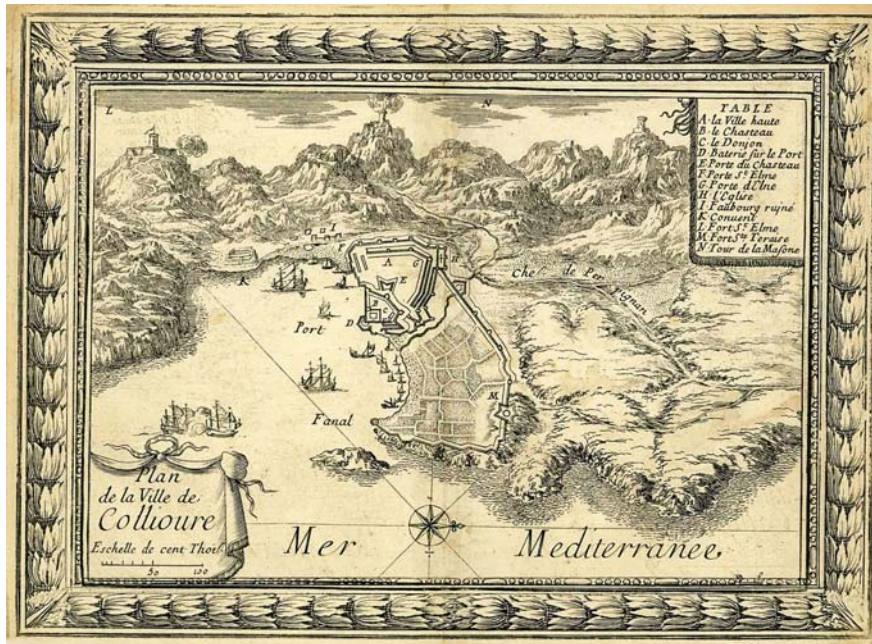
traje modernísimo es el mismo, con sólo la diferencia que las casacas eran de paño más fino, con vuelta de diferente color por regimientos y algunos llevaban fusiles y bayonetas [...] Si son puntualmente pagados se manejan con gran ventaja del monarca. Sufren con paciencia los castigos a tiempo y con razón. Aman la libertad de invadir el país enemigo y hacer emboscadas. Si les falta la paga cometen toda especie de insolencias. Inclinan a servir en estos cuerpos la gente mas inquieta y atrevida: por lo regular la nacida y crecida en los pueblos situados entre los montes, hombres más robustos y más propios a sufrir frío, calor, incomodidad y hambre, y son los más rústicos. Sus cabos regularmente son de la misma clase".

València i Lleida. El 1707, la caiguda de València i de Lleida són també notícia recollida en diversos dietaris d'una banda i l'altra.

Èrem, som i serem

El Rosselló va acollir molts exiliats catalans després de la guerra de Successió, com els pares de Sebastià Casanovas. A dalt, un mapa de la costa rossellonesa i, a sota, Colliure.

Josep Vicent Ortí explicava la indignació a València per la rendició davant Felip V: “Esta mañana resolvió el consejo general entregar la ciudad al señor Felipe V, pues no se podía defender, pero inmediatamente que el pueblo tuvo esta noticia, con gran insolencia se encaminaron a la casa de la Ciudad con ánimo de matar a los jurados, pues dezían que ellos tenían la culpa y con efeto entraron por tres vezes en el consistorio y encararon los fusiles contralos jurados, los quales, reconociendo el peligro, se retiraron a la Santa Inquisición”.

Aleix Ribalta descriu la caiguda de la capital de Ponent, després d’Almansa i Tortosa: “En lo any 1707 ja tenim fora los francesos de Catalunya; Carlos III no s té de governar. La campanya vinent

A Lleida, “venien ab lo ànimo de degollar fins a les criatures”

pasà Carlos III en sa armada al Regne de València, per voler conquistar les Castilles; y en Almansa se donà una batalla, que Carlos III la perdé, que quedà ab poch soldats, y se agué de retirar en Catalunya, y esto fou en lo any 1707. Y la armada de Felip Quint los anà en seguiment, y guanà Tortosa, y vingué a posar citi en Lleyda, y lo dia de St. Martí se rendí. Mentres estava sitiada Lleyda la armada de Carlos III era en la Borjas, y tenie posats tres mil cavalls portugueses, que van pillar tot lo gra de esta tera y de casa sen potaren 1.300 q. De gra. Ja tenim Lleyda rendida; mes ja pots estar sert que també nos quedaren los treballs al damunt, que venien ab lo ànimo de degollar fins a les criatures, a no haver intercedit la Reyna, que era de Saboya y era mare del Rey D. Fernando”.

L'exili al Rosselló. L'abast temporal del volum també permet copsar les conseqüències de la derrota més enllà de Barcelona i més enllà del 1714. Especialment esferèidors són els testimonis de l'exili que relata Sebastià Casanovas a *Memòries d'un pagès del segle XVIII* (editat a cura de Jordi Geli i M. Àngels Anglada a Curial, 1978) i que Pujol ha inclòs en el llibre: “Axís, com he dit, los dits mon para y mara estigeren en lo dit Rosselló ab la mia jermana y un altra minyó que hi tingeren, al qual després morí así, de la pigota, y habitaren allí fins lo anys mil cet-sents vint-y-tres, que llavors dit any 1723, hi agé un perdó general y llavors tots los que en dit Roselló eran de esta terra tots tornaren. En tot lo temps que los sobradits mon para y mara estigeren en lo dit Rosselló no posqueran cadar de veura-sa uns grandíssims treballs, perquè ells no se posquian ajudar de res de sos bens, com en lo següent capítol se dirà, axís vian de viürer ab grandíssims treballs, perquè ells allí no tenian mobles ni altra cosa, y como lo para jamay és estat bo per fer un jornal, abia de viuer de fer carrabó y altrás vegadasa de anar tirar lo art, anant a revèndrar algun poch de peix, dormint senpra al sòl de terra e-o bé en lo sorral de mar, y anaban tots des-calsos y despullats i moltas vegadas ab grandícima fam i misèria, lo que gràcias a Déu may tocaren res a ningú, ab tots los treballs que se vayeran”.

Alex Milian